

Dyskusja dotycząca tej sekcji skoncentrowała się w głównej mierze na problemie higieny i integracji chorych, przez co otworzono nowe perspektywy współpracy pomiędzy zachodnio- i wschodnioniemieckimi medykami. Ponadto zwrócono uwagę na rozwój niewielkiego, ale kosztownego marketingu wirusowego, o którym miały świadczyć ostatnie przypadki.

Franz David Matzek (Rostock)
 tłum. *Łukasz Kępski*

Program edukacyjny Narodowego Archiwum Wielkiej Brytanii prowadzony w latach 2009–2010

Od kilkudziesięciu już lat Narodowe Archiwum Wielkiej Brytanii (dalej NA) prowadzi szeroko zakrojoną działalność edukacyjną¹, realizowaną przez specjalnie do tego powołaną służbę edukacyjną (*archive education service*). Działalność ta, prowadzona w oparciu o zasób archiwalny, jest skierowana do wszystkich zainteresowanych poszerzaniem swojej wiedzy, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch grup odbiorców: uczniów i nauczycieli.

Współpraca brytyjskich szkół z archiwami, ale także i z muzeami i bibliotekami prowadzona jest na szeroką skalę. Jest to odpowiedź na zreformowany system oświaty, skutkiem którego było wprowadzenie nowych programów nauczania historii. W angielskich szkołach edukacja regulowana jest przez Narodowy Program Nauczania, który nakłada na uczniów obowiązek², by w ramach lekcji odwiedzili zarówno muzeum, jak i archiwum³. W świetle zapisów programowych obowiązkiem nauczycieli jest także zapoznanie uczniów z różnego rodzaju źródłami historycznymi, a także przekazanie im umiejętności ich właściwej interpretacji⁴. Oczekiwania edukacyjne wobec archiwów wzrosło także m.in. wśród placówek prowadzących

¹ A. Rosa, Funkcja edukacyjna archiwów, praca doktorska, mps w Archiwum UMK w Toruniu, s. 170.

² Dzieci do 14 roku życia mają obowiązek uczenia się historii. Uczniowie w wieku 14–16 lat dokonują wyboru, czy nadal chcą ten przedmiot studiować. Tylko połowa z nich decyduje się na dalszą naukę historii, patrz: M. Honeybone, *Archiwa i muzea a nauczanie historii w Anglii*, [w]: *Toruńskie Spotkania Dydaktyczne*, t. 4: *Muzea i archiwa w edukacji historycznej*, red. S. Roszak i M. Strzelecka, tłum. M. Śnieć, Toruń 2007, s. 21.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

edukację ustawiczną, uniwersytetów trzeciego wieku oraz uczestników kursów doszkalających⁵.

Warto zwrócić uwagę, że w Wielkiej Brytanii obecnie przesuwana jest granica pomiędzy formalną a nieformalną edukacją. Zwiększa się zakres nauczania publicznego prowadzonego przez archiwa, które pracują na rzecz poprawy wiedzy i życia ludzi, aktywnie angażując się w edukację społeczeństwa⁶.

Narodowe Archiwum oferuje gotowe pakiety usług edukacyjnych dla nauczycieli, które zawierają m.in. różnego rodzaju kursy doszkalające, materiały edukacyjne, sesje, konferencje, wykłady, seminaria czy wideokonferencje⁷. Dla uczniów zaś są to materiały edukacyjne, lekcje, animowane przewodniki, interaktywne kursy, warsztaty, quizy, gry i animacje komputerowe, wirtualne sale, wskazówki, jak dzielić się swoimi wynikami badań w sieci⁸.

Niniejszy artykuł ma za zadanie przedstawienie programu edukacyjnego służby archiwalnej Narodowego Archiwum Wielkiej Brytanii, który realizowany był w latach 2009–2010. Tego typu programy edukacyjne tworzone są cyklicznie, z reguły na pewien, niedługi okres. Część z proponowanych tematów dostępna jest przez cały okres przewidziany dla danego programu, z pozostałej części można skorzystać tylko w wyznaczonym przez organizatorów czasie. Ponieważ członkowie służby postarali się o zapewnienie jak najbardziej atrakcyjnych dla uczestników warunków pracy, część projektów prowadzona jest we współpracy z innymi jednostkami kulturalno-oświatowymi, np. z Hampton Court Palace. Z tego też powodu niektóre z nich prowadzone są odpłatnie, inne z kolei przewidziane zostały dla odpowiednich grup wiekowych.

Głównym źródłem wiedzy, na podstawie którego artykuł napisano, jest książkowa wersja przewodnika *Education Service Programme 2009–2010*, wydanego przez Narodowe Archiwum.

Narodowe Archiwum, jako oficjalne archiwum rządu Zjednoczonego Królestwa, jest jednostką, w której przechowuje się wiele niezwykle cennych historycznie materiałów. Łącznie archiwum to kryje ok. 11 milionów oryginalnych dokumentów liczących blisko 100 mil. W ramach NA wyróżnić można m.in. powstałe

⁵ A. Rosa, op. cit., s. 171.

⁶ *UK Moving Image Archives Education Code of Practice* [on-line], [data dostępu: 30.12.2010]. Dostęp w World Wide Web: <http://www.macearchive.org/SiteData/Default/Media/Pdf/EducationCodeOfPractice.pdf>.

⁷ *Education. For teachers. The National Archives* [on-line], [data dostępu: 30.12. 2010]. Dostęp w World Wide Web: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/for-teachers.htm>.

⁸ *Education. For students. The National Archives*, [on-line], [data dostępu: 30.12.2010]. Dostęp w World Wide Web: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/for-students.htm>.

w 1838 r. Public Record Office oraz Historyczną Komisję Rękopisów⁹. Do najcenniejszych materiałów tych jednostek zalicza się m.in. oryginalną Domesday Book, Magna Carta, listy królowej Elżbiety I, czy znanego wszystkim Kuby Rozpruwacza, a także ostatnią wolę samego Wiliama Szekspira oraz tajne dokumenty rządowe.

Na zasób NA składają się też obrazy, fotografie, medale, mapy, broń, wiktoriańskie próbki fabryczne, czy, jak podaje przewodnik, zmumifikowany szczur. Jak podkreślają autorzy wspomnianego programu, ta imponująca różnorodność materiałów pozwala na ułożenie niezwykle atrakcyjnego programu edukacyjnego zarówno dla dzieci, młodzieży, jak i osób dorosłych.

Program edukacyjny z lat 2009–2010 przeznaczony był przede wszystkim do szkół – nauczycieli i bezpośrednio do uczniów – którzy chcą w interesujący sposób poznać historię zarówno swojego kraju, jak i całego świata. Odbiorcami tego typu zadań mogli być studenci i inne grupy społeczne, zainteresowane pomysłem. W zależności od tego, kto i w jakim przedziale wiekowym był odbiorcą programu, kadra NA przygotowała, w ramach sesji, odpowiednie poziomy nauczania.

Ćwiczenia podczas sesji dydaktycznych zostały zaprojektowane, by bawić, stymulować wyobraźnię uczniów oraz angażować ich zainteresowania przeszłością. Przemyślana selekcja materiałów oraz pomoc zapewniona przez ekspertów w ich użyciu umożliwiły uczniom zdolność spotkania i przeżywania radości z prawdziwymi źródłami historycznymi, a także stawiały przed nimi wyzwania odszukania i interpretacji informacji z tychże źródeł. Wszystkie sesje zostały zaprojektowane tak, by odpowiadać wymaganiom programu edukacyjnego dla historii oraz angażowały działania, które miały rozwijać kluczowe umiejętności.

Program Education Service zawierał 45 sesji, które odbywały się w trzech różnych wariantach.

- Warsztaty – odbywały się w specjalnie do tego przeznaczonej sali dydaktycznej, która została zaprojektowana tak, by panowała w niej przyjazna atmosfera. Sala ta wyposażona była w interaktywną tablicę komputerową, sprzęt do prezentacji i tablicę indukcyjną. Prowadzącymi warsztaty byli członkowie służby edukacyjnej oraz wykwalifikowani, doświadczeni nauczyciele. Część specjalnych projektów prowadzona była przez niezależnych profesjonalistów lub kostiumowych interpretatorów (aktorów przebranych w kostiumy historyczne), którzy nie byli członkami służby edukacyjnej, lecz wspomagali i uatrakcyjniali zajęcia.
- Sesja wideokonferencyjna – przeznaczona była dla uczniów szkół mających ochotę skorzystać z programu sesji, a znajdujących się zbyt daleko, by odwiedzić NA. By móc z niej skorzystać, potrzebny był dostęp do odpowied-

⁹ M. Honeybone, op. cit., s. 22.

niego sprzętu albo w szkole, albo też drogą *city learning centre* (za pomocą miejskiego centrum edukacji). Warsztaty wideokonferencyjne były zwolnione z opłaty.

- Wirtualne sale dydaktyczne – część sesji odbywała się online. Uczniom nadawano login do połączenia na żywo z przedstawicielem edukacyjnym na miejscu w NA. Dzięki temu wysoce interakcyjnemu spotkaniu uczniowie mieli możliwość patrzenia na dobrej jakości cyfrowy obraz oryginalnych dokumentów, notowania i analizowania materiałów przy użyciu wspólnej tablicy interaktywnej, a także zadawania pytań przy użyciu mikrofonu i czata.

Education Service aranżowało także treningową sesję dydaktyczną dla grup nauczycieli oraz studentów PGCE¹⁰.

Warto zaznaczyć, że od osób bądź klas, które nie znalazły dla siebie odpowiedniej sesji, NA oczekiwało sugestii mających pomóc przygotować pożądaną sesję.

Program Education Service podzielony został na kilka poziomów dostosowanych do wieku odbiorców, zgodnie z systemem edukacyjnym Wielkiej Brytanii, gdzie szkolnictwo dzieli się na pięć stopni: przedszkole (*pre-school*, 3–5 lat), szkoła podstawowa (*primary school*, 5–11 lat), szkoła średnia (*secondary school*, 12–16 lat), kształcenie pomaturalne (*further education*, 16–18 lat) i kształcenie wyższe (*higher education*, 18+). Nauka w *primary* i *secondary school* podzielona jest na cztery stopnie:

- 1) Key Stage 1: 5–7 lat
- 2) Key Stage 2: 7–11 lat
- 3) Key Stage 3: 12–14 lat
- 4) Key Stage 4: 14–16 lat

Na zakończenie każdego poziomu nauki uczniowie przystępują do egzaminu. Ostatni z tych egzaminów, kończący szkołę średnią, umożliwia kontynuowanie nauki w szkołach średnich (patrz niżej), *college*'ach lub podjęcie pracy.

Uczniowie mają możliwość kontynuacji nauki jeszcze przez dwa lata (wiek 17-19 lat), w tzw. *sixth form college*, który przygotowuje do podjęcia studiów wyższych. Nauka w nim ma w znacznym stopniu charakter akademicki, a kończy się egzaminami zwanymi *advanced level examinations* – w skrócie A-levels – będącymi odpowiednikiem polskiego egzaminu dojrzałości. Wyniki egzaminów są podstawą rekrutacji studentów na uczelnie wyższe.

Przy zdawaniu AS – Advanced Subsidiary (stanowi odpowiednik połowy A-level) wymagana jest wiedza z niepełnego zakresu wybranego przedmiotu. Wybór opcji AS-level pozwala na opóźnienie decyzji w wyborze ścisłej specjalizacji.

¹⁰ The Postgraduate Certificate in Education – podyplomowy roczny kurs dla nauczycieli odbywający się w Anglii, Walii lub Irlandii Północnej.

Tematy proponowane przez Education Service 2009–2010:
Stopień 1. [Key Stage 1]

Czym jest historia? [What is History?] (warsztat)

Zadaniem tego warsztatu było zapoznanie uczniów z różnego typu dokumentami oraz objaśnienie, w jaki sposób mogą one zostać wykorzystane, by dowiedzieć się jak najwięcej na temat przeszłości. Dzięki pracy w roli „historycznych detektywów” uczniowie mieli okazję spojrzeć na skalę (range) dokumentów z kolekcji NA, z włączeniem map, fotografii i obrazów. Młodzież została zapoznana z dwoma tematami warsztatów:

- Jakie są typy dokumentów?
- Co mówią dokumenty na temat przeszłości?

Uczniowie mieli okazję zobaczyć dokument sygnowany przez Henryka VIII oraz spróbować stworzyć kopię jego sygnatury przy użyciu ptasiego pióra.

Wielki pożar Londynu [The Great Fire of London] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zostali zapoznani z częścią popularnych dokumentów związanych z wielkim pożarem, z włączeniem oryginalnych map Londynu przed i po pożarze oraz z Hearth Tax Return¹¹ dla Pudding Lane¹². Młodzież została zapytana o sposób, w jaki można się dowiedzieć o wydarzeniach najstarszych (o osobach, które już dawno nie żyją). Skąd wiemy, że historia wielkiego pożaru Londynu jest prawdziwa? Uczniowie mieli okazję pisać ptasim piórem podczas opracowywania listy zakupów (materiałów potrzebnych do odbudowy Londynu) dla Christophera Wrena.

Popularni ludzie: Horatio Nelson [Famous People: Horatio Nelson] (warsztat)

Studiując obraz „Apoteoza Nelsona”, uczniowie przedyskutowali temat wizerunku i symboliki użytej przez artystę, a następnie odtworzyli scenę z obrazu przy użyciu odpowiednich rekwizytów i kostiumów. Podczas odgrywania ról każdej postaci uczniowie uczyli się, co każda z nich mówiła o Nelsonie. Miało to im pomóc w zrozumieniu, dlaczego Nelson był sławny. Uczniowie mieli także okazję narysować ich ulubioną postać z obrazu, a następnie spróbować skopiować podpis Nelsona przy użyciu ptasiego pióra.

¹¹ Hearth Tax Return – podatek (zeznanie podatkowe) wprowadzony w Anglii i Walii przez rząd Karola II w 1662.

¹² Pudding Lane – ulica, przy której stała piekarnia Thomasa Farrinera (lub Farynora), w której rozpoczął się Wielki Pożar Londynu. Ogień wybuchł tuż po północy, 2 września 1666 r. i szybko zajął większą część miasta.

Stopień 2. [Key Stage 2]

Tworzenie mapy miasta [Mapping the City] (warsztat)

Uczniowie mieli okazję zobaczyć część map z ogromnej kolekcji NA, w celu pojęcia, jak i dlaczego obszar Londynu zmieniał się w czasie. Uczniowie mieli możliwość „podróż w czasie” poprzez studiowanie czterech zupełnie różnych map Londynu (z epoki Tudorów, Georgiańskiej, Regencji, Wiktorianańskiej). Następnie ich zadaniem było wybranie odpowiedniej mapy dla osoby zwiedzającej Londyn i zaplanowanie wycieczki z przewodnikiem.

Henryk VIII: Wizerunek króla [Henry VIII: The Image of a King] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie badali odpowiednio wybrane oryginalne dokumenty z czasów panowania Henryka VIII, by uzyskać odpowiedź na pytanie, jakim był człowiekiem i królem. Studiując oryginalne tudorowskie rękopisy, odkrywali także, jak dwór Henryka VIII przygotowywał się do spektakularnych turniejów rycerskich charakterystycznych dla jego wczesnego panowania tudzież, jakie były ich kulisy oraz znaczenie. Młodzież miała szansę przebrać się w repliki kostiumów z epoki Tudorów.

Symbole władzy [Symbols of Power] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

W tej sesji uczniowie pracowali z pieczęciami z kolekcji NA, żeby zrozumieć, jak były tworzone oraz dlaczego były używane. Zadaniem uczestników było przestudiowanie królewskich i prywatnych pieczęci od czasów Edwarda Wyznawcy po dzień dzisiejszy, uczniowie omawiali wykorzystywane wizerunki i rozważali, w jaki sposób te wzory mogą pomóc nam w zrozumieniu ludzi przeszłości. Uczniowie mieli także możliwość zaprojektowania własnej pieczęci.

Prawdziwie królewskie potyczki [A Right Royal Joust] (warsztat)

Warsztat odbywał się we współpracy z Hampton Court Palace. Uczniowie dostali możliwość spotkania się z Mistrzem Ceremonii (granym przez kostiumowego interpretatora), członkiem the Revels Office (Urząd Hulanek) z czasów panowania Henryka VIII. Z jego pomocą uczniowie przeprowadzili selekcję oryginalnych tudorowskich dokumentów, z włączeniem rękopisu „Maski” napisanej przez Johna Skeltona dla Henryka VIII. Uczniowie ćwiczyli przedstawienie w archiwum, a następnie przedostali się łodzią z Kingston Pier do Hampton Court, gdzie w oryginalnej scenerii – Great Hall – „Maska” została odegrana. Po przedstawieniu młodzież, zwiedzając komnaty pałacu, uczyła się o życiu bogatych i biednych dworzan Henryka VIII.

Recenzję tej części można zobaczyć na Teachers TV: www.teachers.tv/video/4904

Łapać króla [To Catch a King] (warsztat)

Ta popularna sesja, organizowana we współpracy z Hampton Court Palace, oferowała uczniom szansę dyskusji z królem Henrykiem VIII oraz doradzania królowi w sprawie jego ostatniego małżeństwa z Cathrine Parr. Przy użyciu oryginalnych dokumentów uczniowie poznali osobowość i prześledzili działania króla. To był mężczyzna, który miał 5 żon. Czy Katarzyna powinna być szóstą? Uczniowie odbyli podróż łodzią do Hampton Court w celu konsultacji z królową. Katarzyna Parr zabrała ich na wycieczkę po pałacu, gdzie mogli odkryć, co wspaniały dom Henryka może powiedzieć o jego charakterze. Z dala od wścibskich oczu i uszu dworzan Henryka uczniowie przedstawili swoje dowody i porady dla Katarzyny, jak działać, by zachować głowę. Odpowiedzieli na pytania: Co jest bardziej niebezpieczne: zgoda czy odmowa? Co byś zrobił na miejscu Katarzyny?

Warsztat był przeznaczony również dla uczniów poziomu 3.

Ubogie dzieci epoki wiktoriańskiej [Poor Victoria Children] (warsztat)

Przy użyciu oryginalnych dokumentów z kolekcji NA uczniowie badali życie ubogich dzieci epoki wiktoriańskiej. Mieli okazję do selekcji dokumentów, wybierając z nich źródła, które uznali za najbardziej wiarygodne i przydatne w przygotowaniu prezentacji i wystawy dla reszty ich klasy. Uczniowie próbowali także stworzyć replikę kostiumów wiktoriańskich.

Młodociani kryminaliści epoki wiktoriańskiej. Warsztat poezji [Victorian Child Criminals. Poetry Workshop] (Warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zostali zapoznani z oryginalnymi dokumentami mówiącymi o zbrodniach i karach z epoki wiktoriańskiej, żeby zrozumieć przyczyny ówczesnego wzrostu przestępczości. Dostali szansę przestudiowania Rejestru Wiktoriańskiego Więzienia oraz przejrzenia relacji dziecka, które posłane zostało do więzienia w czasach wiktoriańskich. Następnie uczniowie mieli za zadanie napisać poemat na temat tych dramatycznych dziecięcych doświadczeń.

Czym jest historia? [What is History?] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Celem tego warsztatu było przygotowanie uczniów do nauki historii w szkole średniej, poprzez zapoznanie ich z różnymi, wybranymi, dokumentami z kolekcji NA. Uczniowie przeanalizowali je, żeby poznać typy pytań, jakie historyk musi zadać podczas krytyki źródła.

Zdemaskowanie szpiega: kim był Karel Richter? [Unmasking a Spy: Who was Karel Richter?] (warsztat)

Uczniowie rozwijali swoje umiejętności badawcze, poprzez analizę wybra-

nych dokumentów Tajnych Służb powstałych podczas II wojny światowej. Dotyczyły one niemieckiego szpiega, Karela Richtera, który został złapany i skazany na śmierć 1941 r. Uczniowie pracowali w grupach, a następnie próbowali połączyć w całość historię agenta.

Propaganda i sztuka wojenna [Propaganda and the Art of War] (warsztat, wideokonfer., wirtualna sala)

Uczniowie przeanalizowali wybrane plakaty propagandowe wyprodukowane podczas II wojny światowej, rozważając siłę propagandy oraz jak była ona wykorzystywana do mobilizacji obrony cywilnej. Uczniowie mieli okazję do zaprojektowania własnego plakatu podczas słuchania muzyki z czasów wojny.

Dzieci w kopalniach [Children in the Mines] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zostali przedstawieni członkowi rządowej Komisji Zatrudnienia z 1842 r., granemu przez interpretatora. By dowiedzieć się, jak dzieci były traktowane w kopalniach epoki wiktoriańskiej, uczniowie wcielili się w ich role i zostali przepytani przez komisarza o ich doświadczenia. Na koniec sesji dzieciom zostały pokazane oryginalne księgi Dziecięcej Komisji Pracy z 1842 roku. Zestaw wybranych materiałów i przewodnik były wcześniej wysłane do nauczyciela, którego zadaniem było przygotowanie uczniów do udziału w sesji.

Stopień 3 i 4. [Key Stage 3 & 4]

Domesday Book: dzień sądu [Domesday Book: Day of Judgement] (warsztat)

Uczniowie mieli okazję wziąć udział w warsztacie – sztuce z podziałem na role – który uświadomił im, jak wyglądało życie ludzi przed powstaniem jednego z najważniejszych dokumentów w historii. Uczniowie przybrali role anglosaskich mieszkańców wsi lub normańskich komisarzy spisujących Domesday Book, spotkali Rannulfa – szefa Komisji, w którego postać wcielił się kostiumowy interpretator. Na część pytań odpowiedzi pomógł udzielić Ranulf, który postarał się, by nie ucierpieł zbytnio z rąk chciwych normańskich zdobywców. Młodzież miała także możliwość zobaczenia oryginalnej Domesday Book na wystawie w muzeum NA.

Zbrodnia i kara [Crime and Punishment] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Część materiałów wykorzystywanych w tym warsztacie została udostępniona online. Podczas spotkania uczniowie dowiedzieli się, co dawniej uważane było za zbrodnie i jakie rodzaje kar za nie wymierzano. Zakres chronologiczny badanego zjawiska obejmował dzieje do 1900 roku (z podziałem na trzy okresy: przed 1450,

1450–1750 i 1750–1900). Uczniowie poznali także różnice w karach wymierzanych mężczyznom, kobietom i dzieciom, dowiedzieli się, czym ta różnorodność było spowodowana oraz prześledzili ewolucję form karania aż po dzień dzisiejszy.

Czym jest historia? [What is History?] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zbadali wybrane oryginalne dokumenty z kolekcji NA, żeby zrozumieć, jak różne typy źródeł historycznych mogą być użyte do odkrywania przeszłości. Uczestnicy warsztatu mieli możliwość analizy dokumentów dotyczących tematów omawianych w szkole podstawowej (*primary school*), szczególnie z epoki Tudorów i Wiktoriańskiej, jak również przeanalizowali tematy, które były omawiane w ramach stopnia 3 i 4.

Czym jest historia? Dla szkół walijskich [What is History? For Welsh Schools] (wideokonferencja, wirtualna sala)

Ta, podobna do poprzedniej („Co to jest historia?” – wideokonferencja), sesja miała za zadanie zachęcić uczniów do używania oryginalnych dokumentów w badaniu historii. Walijski cenzus – wykorzystany jako przykład – pokazał jak XIX-wieczne, dobrze rozwijające się miasta górnicze zmieniały się wraz z upływem czasu. Członek (przewodnik) służby edukacyjnej pokazał uczestnikom projektu, jak wyglądał proces formułowania wstępnego pytania badawczego przy korzystaniu i ocenie źródła historycznego.

Holokaust [The Holocaust] (warsztat, wideokonferencja)

Dokumenty do tego warsztatu zostały wybrane rozważnie tak, by pomóc uczniom w zrozumieniu przyczyn i efektów holokaustu. Warsztat rozpoczął się od studiowania ustaw norymberskich oraz poznania wydarzeń Kryształowej Nocy. Dzięki temu młodzież mogła zobaczyć, jak wyglądały transporty dzieci i na czym polegał brytyjski plan ratowania dzieci żydowskich uchodźców, poznała politykę Rzeszy Niemieckiej w sprawie żydowskich imigrantów oraz zobaczyła, jak wyglądał proces tworzenie gett. W drugiej części warsztatu wykorzystany został materiał ilustracyjny stworzony przez osobę, która doświadczyła piekła obozów koncentracyjnych. Precyzyjnie opracowane pytania miały zachęcić uczniów do myślenia: jak wyglądał i dlaczego w ogóle holokaust miał miejsce. Była to okazja do pogłębionej dyskusji o holokaucie. W celu omówienia własnych wymagań nauczyciele mogli zgłaszać się do NA przed wzięciem udziału w projekcie.

Imperium brytyjskie [The British Empire] (warsztat)

W tym popularnym warsztacie uczniowie studiowali szereg różnych dokumentów dotyczących dziejów brytyjskiego imperium, znajdujących się w kolekcji NA,

ażebym rozwijać umiejętności analizy historycznej i oceny źródeł. Po zapoznaniu się z interpretacjami dwu popularnych historyków, Simona Schama i Niella Fergusona, uczniowie wyszukali w dokumentach informacje, które mogły zostać użyte do poparcia jednego z przeciwstawnych poglądów na temat dziejów brytyjskiego imperium.

Angielskie wojny domowe: po czyjej jesteś stronie? [The English Civil Wars: Whose side are you on?] (wideokonferencja, sala wirtualna)

Ta sesja dała uczniom możliwość dyskusji nad przyczyną wojny domowej na podstawie oryginalnych dokumentów przechowywanych w archiwum. Sesja przeniosła ich w przeszłość, do roku 1642, gdzie dwóch kostiumowych interpretatorów odgrywało rolę purytanów Adama Wrighta i Bishopa Hyde'a. Oni zaprosili uczniów do ciekawej debaty o przyczynach wojen domowych.

Ten diabelski handel: Olaudah Equiano i abolicja [This Evil Trade: Olaudah Equiano and Abolition] (warsztat)

Uczniowie przenieśli się w czasie do 1780 r., by poznać Olaudaha Equiano (zagrany przez kostiumowego interpretatora) oraz wesprzeć go w działaniach dążących do obalenia handlu niewolnikami. Badając wybrane oryginalne dokumenty z kolekcji NA, uczniowie przeprowadzili selekcję źródeł, wybierając te, które według nich Equiano mógł wykorzystać do poparcia swoich argumentów za wprowadzeniem abolicji.

Niewolnicy, sprzeciw i powstanie [Slavery, Resistance and Rebellion] (wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zostali zapoznani z dokumentami dotyczącymi kolonii i źródłami skarbowymi, relacjonującymi brytyjskie zaangażowanie w transatlantycki handel niewolnikami oraz zniesienie tego procederu. Przeanalizowali dokumenty odnoszące się do Afryki sprzed okresu handlu ludźmi, po czym rozważyli, dlaczego i jak nastąpiła ekspansja tego zjawiska. Dyskutowali o sprzeciwie niewolników i ich rebelii. Część przygotowanych materiałów została przesłana do nauczycieli przed sesją.

Wszyscy kumple razem: historia żołnierzy pierwszej wojny światowej [All Pals Together: A First World Soldier's Story] (Wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie wysłuchali opowieści żołnierza z Batalionu Sąsiedzkiego¹³, szeregowca Henry Fairhursta, zagrane go przez kostiumowego interpretatora. Fairhurst opowiadał o tym, dlaczego zaciągnął się do wojska i jak wyglądało życie w okopach.

¹³ Pals Battalion – w dosłownym tłumaczeniu Batalion Przyjaciół (Kumpli), jednostki tworzone podczas I wojny światowej z rekrutów pochodzących z jednej miejscowości lub dzielnic.

Uczniowie byli zachęcani do podjęcia walki u boku żołnierza oraz mieli możliwość zadania mu pytań o jego doświadczenia na zachodnim froncie.

Część przygotowanych materiałów jest udostępniona na stronie: www.nationalarchives.gov.uk/education/workshops/allpalls.htm

Ustawodawca czy przestępca? [Lawmakers or Law-breakers?] (wideokonferencja, wirtualna sala)

Ta wideokonferencja zaprowadziła uczniów do premiera Asquith'a i wojowniczych sufrażystek granych przez kostiumowych interpretatorów. Uczestnicy projektu wzięli udział w debacie na temat wojujących kobiet oraz omówili skutki ich działań. Zastanowili się także, w jaki sposób wydarzenia te wpłynęły na procesy sufrażystek.

Część przygotowanych materiałów jest możliwa do ściągnięcia ze strony: www.nationalarchives.gov.uk/education/workshops/makeorbreak.htm

Życie przemysłowe: bogactwo i zdrowie w wiktoriańskiej ceramice [Industrial Lives: Wealth and Health in the Victorian Potteries] (wideokonferencja)

Celem wideokonferencji było ukazanie warunków pracy w przemyśle ceramicznym w mieście Stoke-on-Trent w XIX wieku. Przy użyciu ksiąg projektowych oraz spisów dochodów uczniowie dowiedzieli się, jak wyglądała produkcja ceramiki, i zbadali warunki życia zatrudnionych tam pracowników. Za pośrednictwem raportów lekarza medycyny sądowej i XIX-wiecznych dokumentów medycznych przyglądali się niebezpieczeństwom związanym z pracą w przemyśle i poznali specjalne zasady wprowadzone dla ochrony pracowników przemysłu ceramicznego.

Zabijać czy leczyć: cholera 1831 [Kill or Cure: Cholera 1831] (warsztat)

Uczniowie rozpoczęli warsztat od studiowania dokumentu o „tajemnicy”, co było wstępem do zapoznania się z aktami Komisji Zdrowia (*Board of Health*) z 1831 r., dotyczącymi epidemii cholery oraz zabobonami ludności i przypadkami cudownego ozdrowienia. Rysunki Cruikshana¹⁴ pozwoliły na analizę oceny Komisji Zdrowia przez opinię publiczną. Młodzież poznała także wybór XIX-wiecznych dokumentów dotyczących metod leczenia oraz zmieniających się w czasie poglądów na temat przyczyn cholery.

Krwawa niedziela [Bloody Sunday] (warsztat)

Uczniowie zbadali wydarzenia krwawej niedzieli, analizując oryginalne dokumenty z kolekcji NA. Poprzez analizę akt ilustrujących stosunek opinii publicz-

¹⁴ George Cruikshank – angielski rysownik, karykaturzysta i grafik, żyjący w latach 1792–1878.

nej, objawiających rozmaite reakcje wobec wydarzeń Krwawej Niedzieli, projektu oświadczenia rządu i oficjalnego rządowego raportu, uczniowie rozważali różne interpretacje zdarzeń oraz próbowali odpowiedzieć na pytanie, dlaczego wzbudzały one wiele kontrowersji.

Kuba Rozpruwacz [Jack the Ripper] (warsztat, wideokonferencja, wirtualna sala)

Sesja została zaprojektowana dla uczniów biorących udział w kursie Edexcel¹⁵. Poprzez studiowanie oryginalnej korespondencji Policji Miejskiej uczestnicy projektu rozważali, dlaczego morderca pozostawał nieuchwytny. Dostali oni także niezwykłą możliwość zobaczenia oryginalnych listów Kuby Rozpruwacza, które są wykorzystywane przez badaczy akademickich tylko w nadzwyczajnych okolicznościach.

Poziom AS i A2 [AS & A2 Level]

Kasata zakonów [Dissolution of the Monasteries] (warsztat)

Uczniowie analizowali wybrane dokumenty z Compedium Compertorum i The Walor Ecclesiasticus, uzupełnione aktami prawnymi i korespondencją Richarda Latona z Thomasem Cromwellem. Poznali także argumentację dwóch historyków na temat motywów stojących za kasatą i sformułowali wnioski przy użyciu dowodów jakie zebrali.

Warsztaty osobiste [Personal Study Workshop] (warsztat)

Ta sesja miała za zadanie wprowadzić uczniów do siedziby NA, nauczyć korzystania z katalogów, pokazać kuluary pracy i pracownię naukową oraz przygotować do korzystania z tych dogodności na miejscu. Każdy uczeń otrzymał osobistą „paczkę ucznia” z informacjami o NA oraz z możliwością włączenia doń arkusza źródłowego pomocnego przy prowadzeniu badań. Ponieważ sesja była na miejscu, młodzież resztę dnia spędzała w siedzibie NA, gdzie samodzielnie zamawiała dokumenty i przeprowadzała własne badania.

Czyny nie słowa [Leeds Not Words] (wideokonferencja, wirtualna sala)

Uczniowie zastanawiali się, kim były osoby zaangażowane w ruch sufrażystek. Jako pomoc służyło czasopismo „The Suffragette” oraz fotografie zrobione przez policję. Następnie uczestnicy projektu badali wybrane dokumenty odnoszące się do

¹⁵ Edexcel – organizacja powstała w 1996 r., dostarczająca wysokiej jakości kwalifikacje akademickie i zawodowe. Edexcel jest jednym z największych ciał egzaminacyjnych w Wielkiej Brytanii, posiada długą i bogatą tradycję szkolenia i akredytacji profesjonalistów, certyfikaty Edexcel są uznawane przez europejskie i światowe firmy i instytucje.

poszczególnych sufrażystek oraz ich bojowych działań. Wyniki badań pozwoliły im na przeprowadzenie debaty na temat taktyki agresji wykorzystywanej przez ten ruch i odpowiedź na pytanie, co jest pomocą lub przeszkodą w osiągnięciu celu.

Elżbieta I w jej własnych słowach [Elizabeth I in her own words] (warsztat)

W tej sesji uczniowie przeanalizowali część przemówień oraz listów Elżbiety I, ażeby odnaleźć informacje na temat osobowości tej budzącej grozę monarchini. Uczniowie pracowali z różnymi oryginalnymi dokumentami z czasów panowania Elżbiety I, z włączeniem Deklaracji o Zamiarze z 1558 r., jej Przemowy Małżeńskiej z 1563 oraz Złotej Mowy z 1601. Na koniec sesji uczestnikom projektu został pokazany jeden ze skarbów archiwum: membrana z portretem Elżbiety I i sławnym listem, który napisała do swojej siostry Marii Tudor, związanym z powstaniem Wyatta z 1554 r.¹⁶, dowodzącym niewinności Marii.

Angielska Wojna Domowa [The English Civil War] (warsztat)

Uczniowie zostali zapoznani z oryginalnymi dokumentami epoki Stuartów oraz propagandowymi plakatami Wojny Domowej, ażeby rozważyć, dlaczego Anglia stała się republiką w 1649 r. oraz, jak te dokumenty mogą nam pomóc w ustaleniu przyczyn wojny. Na koniec sesji młodzież miała możliwość dyskusji o wynikach jej odkryć. Uczniom pokazano oryginalną Wielką Pieczęć Karola I oraz notatki z procesu, który doprowadził do jego egzekucji.

Czartyzm na rozprawie [Cartism on Trial] (warsztat)

Ta popularna sesja dała uczniom możliwość zbadania kolekcji protokołów ze szczegółowych, osobistych przesłuchań więzionych czartystów, dokonanych przez Urząd Spraw Wewnętrznych w 1839 r. Uczestnicy projektu omówili rezultaty swoich badań, a następnie przeszli do dyskusji nad pojęciem „typowego czartysty” oraz rozważań, na ile użyteczne są wywiady jako dowody dla zrozumienia motywów tego ruchu społecznego. Uczniom pokazane zostały wybrane wcześniej oryginalne plakaty wyprodukowane przez pracowników ręcznego warsztatu tkackiego oraz pisma ulotne, takie jak „Commonwealthsan” (Członek Wspólnoty) i „Northern Star” (Północna Gwiazda).

Prawo wyborcze dla kobiet [Votes for Women] (warsztat)

Uczniowie przeanalizowali oryginalne dokumenty na temat działalności bojowniczych sufrażystek wytworzone przez Urząd Spraw Wewnętrznych oraz Policję

¹⁶ Powstanie Wyatta (*Wyatt's Rebellion*), wybuchło w 1554 r. w celu zapobieżenia małżeństwa Marii I Tudor z królem Hiszpanii Filipem II.

Miejską. Zbadali stanowisko władz oraz działalność publiczną członkiń bojówek, ażeby zrozumieć wpływ ich działalności. Uczniowie dostali także możliwość badania oryginalnych dokumentów na temat konkretnych sufrażetek w celu poznania typów osobowości kobiet zaangażowanych w ruch i odpowiedzi na pytanie, jak rząd radził sobie z nimi.

Powstanie Wielkanocne, 1916 [Easter Rising, 1916] (warsztat)

Poprzez studiowanie oryginalnych plakatów i dokumentów wojskowych dworu uczniowie poznali historię Powstania Wielkanocnego. Mieli możliwość oceny opinii mówiącej, że działania rządu brytyjskiego wobec buntowników stworzyły męczenników z tych, którzy zginęli, i republikanów z tych, którzy przeżyli. Przy użyciu szerokiego wachlarza oryginalnych materiałów z NA (włączając w to świece i naboje) uczniowie badali takie zagadnienia, jak wpływ wojny na życie ludzkie, odpowiedź Irlandczyków na działania Brytyjczyków oraz kontrakcja tych ostatnich.

Rosyjska rewolucja 1917 [Russian Revolution 1917] (warsztat, wideokonferencja)

W tej sesji uczniowie używali dokumentów Ministerstwa Spraw Zagranicznych do zbadania przyczyn i skutków rewolucji marcowej w Rosji. Zbadali również dokumenty z okresu pomiędzy rewolucją lutową a październikową, by zobaczyć, przed jakimi problemami stanął Rząd Tymczasowy, oraz by rozważyć, w jakim stopniu był on odpowiedzialny za nieudolne rządzenie państwem.

Powstanie narodowego socjalizmu [Rise of National Socialism] (warsztat, wideokonferencja)

Uczniowie zbadali dokumenty Tajnych Służb i Ministerstwa Spraw Zagranicznych z Niemiec z 1933 r., z włączeniem tekstu przemówienia wygłoszonego przez Josepha Goebbelsa do międzynarodowych mediów. Rozważali, jak oni zareagowaliby na to wystąpienie oraz jak przydatnym i wiarygodnym jest ono źródłem dla zrozumienia idei narodowego socjalizmu i jego szybkiego rośnięcia w siłę. Uczestnicy projektu dostali także możliwość przeprowadzenia głębszych badań dokumentów na temat warunków bytowych panujących w Niemczech i wzrostu poparcia partii nazistowskiej w latach 30.

Brytyjska Unia Faszystów [British Union of Fascists] (warsztat)

Ta sesja oparta była na dokumentach Urzędu Spraw Wewnętrznych i Policji Miejskiej, odnotowujących incydenty antysemickie i działalność Brytyjskiej Unii Faszystów w East End w Londynie. Uczniowie przeanalizowali dokumenty relacyj-

nujące wiec Olimpia w Londynie w 1934 r.¹⁷, a następnie dowiedzieli się, jak ówczesne media ukazywały BUF. Zastanawiali się także, dlaczego BUF stracił poparcie po wydarzeniach z 1934 r. i omówili efekty bitwy na Cable Street¹⁸.

Zimna wojna [Cold War] (warsztat)

Uczniowie rozpatrzyli przyczyny zimnej wojny przy użyciu dokumentów Cabinet Minutes (protokoły Rady Ministrów), dokumentów premiera oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Użycie dokumentacji razem z materiałem filmowym obrazującym spotkanie Wielkiej Trójki w Jałcie pozwoliło uczniom odpowiedzieć na pytanie, jakie były oficjalne stosunki między ZSSR a Brytanią od 1941 r.

Mid-Tudor Crisis Study Day [Dzień nauki o kryzysie środkowego okresu epoki Tudorów] (warsztat)

Sesja ta została przygotowana we współpracy z Hampton Court Palace. Uczniowie używali oryginalnych dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia badań nad dziejami rządów Marii I oraz rozważali, czy jej panowanie było kryzysem monarchii. Po tym, jak podczas dyskusji część uczniów zaprezentowała swoje wnioski, wszyscy pojechali do Hampton Court na popołudniową sesję, gdzie mieli okazję do poznania pałacu i kontynuowania dyskusji z samą królową Marią.

Dzień nauki o sufrażystkach [Suffragettes Study Day] (warsztat)

Uczniowie spędzili poranek w NA na studiowaniu wybranych oryginalnych dokumentów dotyczących akcji bojowych sufrażystek. Udostępnione im zostały dokumenty Urzędu Spraw Wewnętrznych i Policji Miejskiej, z włączeniem policyjnych materiałów dotyczących protestu Emily Davison, podczas wyścigów konnych. Następnie uczniowie pojechali do Hampton Court Palace na sesję popołudniową, gdzie w towarzystwie sufrażystki (granej przez kostiumowego interpretatora) omówili dobre i złe strony działalności wojowniczek.

Poziom AS/A2, historia, klasa maturalna [AS/A2 Level History Masterclass] (warsztat)

Ten jednodniowy warsztat został zaprojektowany we współpracy z historykiem Uniwersytetu w Oxfordzie, dr. Peterem Clausem. Celem było zapewnienie uczniom unikalnej możliwości studiowania historii na wyższym poziomie. Dzień

¹⁷ Napad dokonany przez bojówki komunistyczne na mityng BUF w Olympia Hall w Londynie 8 czerwca 1934 r., ponad połowę bojówkarzy stanowili Żydzi.

¹⁸ W wyniku marszu o charakterze antysemickim doszło do zamieszek zwanych bitwą na Cable Street, gdzie pochód ok. 5 tys. członków BUF został zaatakowany przez lewicowych bojówkarzy.

ten przeznaczono na zapoznanie młodzieży z działalnością NA, zorganizowanie seminariów z historiografii oraz pracę z oryginalnymi dokumentami. Czas w pracowniach naukowych uczniowie przeznaczyci na wykonywanie ich własnych badań oraz wysłuchanie gościnnego wykładu historyka. Program przewidywał przygotowanie pakietów informacji, które były wysłane uczestnikom projektu wcześniej oraz możliwość indywidualnej, samodzielnej rezerwacji miejsc, bez nauczycieli.

Zachować czy nie zachować – wydanie specjalne [To Keep or Not to Keep – Special Event] (warsztat)

Ta sesja była przeznaczona przede wszystkim dla uczniów poziomu A, studiujących historię, nauki humanistyczne, nauki społeczne lub nauki ścisłe. Uczniowie badali zagadnienia poświęcone dziedzictwu kulturowemu omawiając 4 różne tematy. Dlaczego zachowujemy obiekty? Co powinniśmy zachowywać? Jakie są finansowe i środowiskowe koszty przechowywania? Poprzez ożywioną prezentację i debatę uczniowie zdobyli wiedzę na temat tych zagadnień, z którymi instytucje kulturowe spotykają się codziennie. Ekspertcy wyposażyli młodzież w wiedzę, która pomogła im zdecydować, które z czterech przykładowych artefaktów należy zachować.

*

Jak można zauważyć, przedstawiony powyżej program pokazuje, jak w atrakcyjny, różnorodny sposób można nauczać historii. Każdy projekt skonstruowany został tak, by jego forma nie była jedynie przedstawieniem suchych faktów, ale by pobudzała wyobraźnię każdego ucznia. Pomóc w tym miały nie tylko pokazywane archiwalia, które zostały wytworzone przez naszych przodków, ale również praca w miejscach, w których ci ludzie żyli. Ogromne znaczenie można przypisać również aktorom grającym znanych ludzi – udział interpretatorów pomógł zapewne zrozumieć uczniom, że historia dotyczy prawdziwych, a nie fikcyjnych postaci.

Wydaje się, że program może posłużyć jako przykład, czy też pewnego rodzaju wzorzec do angażowania się w tego rodzaju działalność edukacyjną archiwów w Polsce¹⁹. Co istotne, omówiony program dotyczy jedynie działalności Archiwum Narodowego. Pamiętać należy, że w Wielkiej Brytanii także archiwa lokal-

¹⁹ Na stronie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, a dokładniej w zakładce „Strefa edukacyjna” znaleźć można informacje na temat prowadzonych przez archiwa państwowe w Polsce lekcji archiwalnych. Z tytułów tychże wynika, że wszystkie lekcje prowadzone są w archiwach pod postacią pogadanki, wykładu, dyskusji przy wykorzystaniu materiałów archiwalnych. Nic nie wskazuje na to, by w ramach poszczególnych tematów lekcje te były przygotowywane we współpracy np. z muzeami czy innymi jednostkami kulturalno-historycznymi. Nie wspomina się również o korzystaniu z pomocy aktorów. Patrz: *Lekcje archiwalne* [on line],

ne mają do spełnienia tego rodzaju funkcje, a przykłady pokazują, że projekty te są realizowane²⁰. Dlatego program NA kierowany jest do szerszego grona odbiorców niż w przypadku działań archiwów lokalnych. Analizując strony internetowe polskich archiwów centralnych z łatwością można dostrzec, że działalność edukacyjna nie jest przez te jednostki prowadzona. Wyjątek stanowi Archiwum Główne Akt Dawnych, które – podobnie jak archiwa państwowe – proponuje lekcje archiwalne. Z powodu ograniczenia edukacyjnej funkcji archiwów do działań lokalnych można domniemywać, że grono odbiorców jest nieliczne, a tematyka często powiązana z historią regionu. Niestety, co ujawniły badania Agnieszki Rosy, niedomagania polskiego systemu edukacji archiwalnej są spowodowane również złym przygotowaniem (lub innymi ograniczeniami) polskich nauczycieli i brakiem inicjatywy ze strony pracowników archiwów²¹. Przykład działań brytyjskich pokazuje, jak ważne – poza przeprowadzeniem reformy szkolnictwa – jest dostosowanie się do jej założeń i efektów przez instytucje kulturalno-oświatowe, pokazuje, jak ważne jest zrozumienie, że nie tylko szkoła ma **obowiązek** uczyć.

Dorota Drzewiecka, Bartosz Drzewiecki (Toruń)

[data dostępu: 24.01.2011]. Dostęp w World Wide Web: http://archiwa.gov.pl/lang-pl/lekcje-lekcje-art.html?template=archiwa_edu.

²⁰ M. Honeybone, op. cit., s. 21–25

²¹ A. Rosa, op. cit., s. 143–150.